

Forskaren Niklas Altermark är kritisk till LSS-utredningens förslag.

LSS-forskaren: Personlig assistans är direkt hotad

Rätten till assistans kräver politiskt kamp. Det menar Niklas Altermark, forskare i funktionsrättsfrågor.

– Jag hade aldrig kunnat föreställa mig att det skulle gå så här långt.

Niklas Altermark lutar sig fram över det vingliga kafébordet, kaffe skvimpar ut på fatet. Forskaren i funktionshinderspolitiska frågor skjuter kepsen högre upp på huvudet och funderar. Det har han gjort mycket. I över 10 år har han studerat funktionshinderspolitik. Ofta handlar det om rättigheter och om normer. Och sett i backspegeln har mycket blivit sämre under de år han forskat.

– Jag trodde aldrig vi skulle hamna här! Jag kanske var naiv, men jag trodde inte vi skulle hamna på en punkt där det fanns ett hot om att en insats skulle avskaffas. Jag trodde inte vi kunde hamna i den råa kostnadsretorik där man ställer

människors livskvalitet mot kostnader.

Och ändå har Niklas flaggat för de här frågorna länge.

– Jag kunde se tendenserna tidigt. Men jag trodde att det var en problematisk tendens som kunde bekämpas. Den har egentligen alltid funnits. Men det vi sett under den senaste mandatperioden är att det har blommat ut. Det är inte längre en tendens – det är den huvudsakliga funktionshinderspolitiska frågan! Det vi debatterat de fyra senaste åren är: kostar den här gruppen människor för mycket? Och det trodde jag inte skulle hända.

Men det gjorde det.
Läser man intervjuer från 2014 är det en

kritiskt Niklas som talar om att utvecklingen går åt fel håll. Och nu sitter vi här, vid kafébordet i Niklas hemstad Lund. Det är vinter efter valet 2018. Ännu ett val har gått och ännu ett steg åt fel håll i funktionsrättsfrågor.

– Fokuset på fusk och överutnyttjande har funnits i över ett decennium. När det gäller insatsen personlig assistans har det sedan den infördes funnits en oro för att den kostar för mycket. Vi har sett att under de senaste fem åren har den här retoriken och utvecklingen accelererat. Vi har kommit till en punkt där insatsen personlig assistans är direkt hotad.

Att just den personliga assistansen

är hotad är ett stort steg i fel riktning om den som till exempel har en intellektuell funktionsnedsättning ska kunna styra över sitt liv.

– Assistansen är den LSS-insats där LSS kärnidéer formulerats tydligast och mest radikalt. Då har man kunnat använda det som ett argument för att driva på utvecklingen inom andra insatser. Det vi nu ser är ett påhopp på självbestämmande och delaktighet.

Och i och med att assistansen är hotad är också andra LSS-insatser i fara, menar Niklas.

– Det får följdverkningar på andra LSS-insatser. Människors behov försvinner inte för att de inte får assistans. De kommer att behöva få andra insatser i stället. De kommer att hamna i kommunala insatser i stället.

Vad är då din kommentar till LSS-utredningens förslag?

– Som jag ser det innebär de förslagen att assistansen inte finns längre. I synnerhet schablonen på 15 timmar. Det strider mot hela etoset i assistansen – det går inte att schablonisera individuella behov. Så grundidén i assistansen, att individen själv ska välja hur man ska använda sina beviljade timmar, kommer ju att försvinna.

När förslaget läckte ut första gången i våras fick det hård kritik från funktionsrättsrörelsen. Besparingskraven togs sedan bort, och många hade trott att assistansutredningen skulle välja en annan väg än den nu gjort. Niklas också:

– Jag hade förväntat mig att de skulle vara lite mer försiktiga i utredningen, konstaterar han.

Samtidigt tror han att förslaget får svårt att gå igenom. Så som det nu ser ut innebär det en kraftig försämring av assistansen men bara en liten besparing för statskassan. Man kan se det som att det blir politiskt omöjligt att få igenom. Det är möjligt att utredningen fått jobba färdigt sitt förslag men att det sedan kommer att begravas politiskt.

Men oavsett om utredningen förkastas i sin helhet tror Niklas att resultatet kan få betydelse för framtidens LSS:

– Här lanseras idéer som kan komma att kunna plockas upp och få betydelse längre fram. Vi ser hur en del av förslagen som läckt ut är upplockade från tidigare utredningar. De har haft sin inriktning klar från början. Det som förändrats är lite vilka ramar man fått. Fokus har från början varit att luta sig mot de ursprungliga direktiven – det behöver besparas pengar. I synnerhet på assistansen.

I slutet av valrörelsen svängde ju LSS-debatten och partierna närapå tävlade om att lova förbättring. Sedan kom utredningen som gick åt motsatt håll. Hur ser du på det?

– Jag trodde att utredningen skulle ta in det och tänka att här finns inte förutsättningar för oss att lägga ett förslag som kan röstas igenom i riksdagen. Samtidigt

”Fokus har från början varit att luta sig mot de ursprungliga direktiven – det behöver sparas pengar. I synnerhet på assistansen.”

så arbetar utredningen efter direktiv som är satta i ett annat politiskt klimat. Att partierna gjorde den här retoriska omsvängningen i slutet av valrörelsen är ju funktionsrättsrörelsens förtjänst. Det är politisk kamp som har tvingat dem till det. Det behövde inte utredningen ta hänsyn till. De har inget val att vinna.

Niklas pekar också på att de idéer som ligger till grund för utredningens förslag kommer från olika håll. Och att drivkrafterna bakom utvecklingen inte alltid är synliga.

– Inspektionen för Socialförsäkringen har släppt ett antal ganska assistans- och LSS-kritiska rapporter som har kostnads-perspektivet. Försäkringskassan driver rättsutveckling och gör sin myndighetsutövning i en viss riktning ... och så vidare!

Allt mer av samtalet om LSS har kommit att handla om kostnader. Enligt Niklas beror det på ett synsätt.

– Det produceras idéer som alla utgår ifrån det tydliga kostnads-perspektivet. Det verkar krävas mycket för att bryta det synsättet. Det krävs mer än att man får politiker att göra vissa reträtter i slutet av valrörelsen.

Men i grunden går tanken om kostnader hand i hand med ett synsätt där människor värderas och ses som olika i samhället.

– Samhället har alltid haft problem med det som avviker. Och det problemet har formulerats på olika sätt. På 1920-talet talade man om att genpoolen skulle försämrats. I andra perioden tänker man sig att dessa personer är kriminella ... Synen att det som ligger utanför normen är ett kostnadsproblem har alltid funnits, men ibland har det haft en annan betoning.

Men kärnan är idén är att vi människor ska vara normala, se ut och fungera på ett visst sätt. Och när vi inte gör det är det ett problem som måste hanteras politiskt. Pengar blir bara en klädnad.

Många med dig anser att vi kommit ganska långt från 1994. Vad skulle krävas för att återupprätta tankarna med LSS?

– Vi måste först göra oss av med synen att detta är en lagstiftning för en avskild grupp. Faktum är att ingen av oss kan vara säkra på att vi alltid kommer att vara normala. Vilken funktionsförmåga som helst kan förändras när som helst. Du eller jag kan gå ut på gatan och vara med om en olycka, vakna och vara i behov av assistans! Uppdelningen mellan den här gruppen och de ”normala” håller inte. Det finns en reell möjlighet att denna lagstiftning blir en angelägenhet för precis vem som helst.

Niklas tar upp att funktionsrättsrörelsen fick en plats i det politiska samtalet i början av 90-talet, efter lång tids kamp. Men i dag ser han att rörelsen inte längre har den platsen.

– Försäkringskassan stänger ner samverkansråden med rörelsen, dialogen mellan LSS-utredningen och rörelsen har varit bristfällig ... Det gäller att kräva den platsen igen och det tycker jag att funktionsrättsrörelsen gör. Även om ingenting är vunnet så ska man slå sig själv på axeln för att man lyckats forcera den här reträtten. Jag blir imponerad av det arbete som många organisationer gör. Människor som kämpar för sina liv driver samtidigt politisk kamp.

Kan man säga att funktionsrättsrörelsen i dag är pressad och tvingas ta de frågor som kommer snarare än att själva kunna driva frågor?

– Ja, så är det. Och forskningen också! Det finns ingen tid att formulera visioner om vart man vill ta sig någonstans när man hela tiden måste försvara sig mot angrepp.

Hur tror du den nya regeringen ser på utredningens förslag?

– Jag tror de mest omstridda förslagen inte kommer att gå igenom. Med det regeringsunderlag vi nu faktiskt har tror jag inte det finns något stöd för dem. Det jag är rädd för är att även om utredningen i praktiken är död så öppnar det här en dörr. Att man så öppet kan negligera grunden för LSS är oroande.

TEXT OCH FOTO: MAGNUS CARLSTEDT